

SVJETSKI

KAZALIŠNI KRITIČARI

O HRVATSKOM KAZALIŠTU

Zagreb je u ožujku ove godine bio mjesto održavanja velikog međunarodnog skupa kazališnih kritičara. Međunarodni forum kazališnih kritičara *Kazališna kritika u novom tisućljeću* organizirao je Hrvatski centar ITI UNESCO s namjerom da u Zagrebu okupi kazališne kritičare iz cijelog svijeta. Program Foruma sastojao se od tri dijela. Prvi dio bio je međunarodni simpozij kazališnih kritičara iz inozemstva i Hrvatske. Drugi dio bio je seminar za mlade kazališne kritičare u organizaciji AICT-a, svjetske kritičarske organizacije. Seminar je imao dva dijela, jedan namijenjen kritičarima iz inozemstva, koji su vodili Boris Senker (Hrvatska), Maria Helena Serodio (Portugal) i Ian Herbert (Velika Britanija) voditelj projekta Seminar za mlade kazališne kritičare pri AICT-u; i drugi, namijenjen mladim kazališnim kritičarima iz Hrvatske te studentima dramaturgije i teatrologije na hrvatskim sveučilištima, koji je vodila Kalina Stefanova iz Bugarske. Treći dio kritičarskog Foruma pod naslovom *Hrvatski kazališni krug* uključivao je devet kazališnih predstava, kojima se nastojalo predstaviti hrvatsko kazalište kroz presjek najreprezentativnijih predstava za različite oblike kazališne umjetnosti koje supostojе u hrvatskom kazalištu i kroz najbolje predstave koje su u tom trenutku bile na repertoarima hrvatskih kazališta uz, nažalost, organi-

**Odjeci Međunarodnog foruma
Kazališna kritika u novom
tisućljeću održanog u ožujku
2000. godine u organizaciji
Hrvatskog centra ITI UNESCO**

zacijske kompromise (nemogućnost prikazivanja predstave poput *Hampera* zbog nepostajanja scene, ili odlaska u Rijeku). Gosti su tako vidjeli *Hasanagu* T. Bakarića u zagrebačkom HNK-u u Zagrebu, *Mr. Single* Željka Vukmirice u Teatru EXIT, *U očekivanju kruha* Nebojše Borojevića Daske iz Siska, *Almu Mahler* Maje Gregl i Icice Boban u Teatru &TD, *Bure baruta* Dejana Dukovskog u Kerempuhu, *Munchhausena* Vilija Matule Teatra Movens, *Grad u gradu* Bobe Jelčića i Nataše Rajković u ZKM-u, te *Gdje se sakrio* Nanaki A. Artauda čakovečke grupe Pinklec.

Forum je ugostio 42 sudionika iz dvadeset dvije zemlje (Belgije, BiH, Bugarske, Danske, Ukrajine, Francuske, Hong Konga, Irana, Kanade, Koreje, Mađarske, Makedonije, Meksika, Njemačke, Poljske, Portugala, Rumunjske, SAD-a, Slovenije, Švedske, Turske, Velike Britanije) te dvadeset pet hrvatskih sudionika u radu simpozija i dva seminara.

Ovaj je program Hrvatski centar ITI - UNESCO započeo prije dvije godine u Puli kada su, u sklopu MKFM-a, a u suradnji s Istarskim narodnim kazalištem, organizirani seminari za hrvatske kazališne kritičare s predavačima iz inozemstva.

Temama simpozija kao što su *Kritika i politika: promjene u području prekomjerne politiziranosti; Kazališna kritika i uloga kazališta za pojedinca i društvo; Poslijeratna*

kazališna kritika - Estetičko-političko-ideološke teme; Uloga kazališne kritike u društvima u tranziciji: Rumunjsko iskustvo; Kazalište, kulturni identitet i kritičari; Kazališna kritika Velike Britanije - posljednjih 50 godina; Lingvistika i teorija komunikacije za kazališne kritičare: akademski luksuz ili temeljno oruđe kritičara?; Riječi koje uokviruju slike, autori eseja, kazališni kritičari, sveučilišni profesori, teoretičari iz Rumunjske, Mađarske, Bugarske, Hrvatske, Portugala, Velike Britanije, Hong Konga i Sjedinjenih Država, pokušali su odgovoriti na najširi mogući spektar gorućih pitanja za kazališne kritičare.

Pitanja kojih se dotaknuo svaki pojedinačni esej, što su ih izlagači predstavili u dijelu Foruma koji je u

prostorijama Teatra &TD bio otvoren svim zainteresiranima zapravo postoje od kada postoji i kritika, od kada postoji kritički odnos prema pojavama oko nas. Kritičar se, bavio se on kazalištem, umjetnošću ili društvom općenito, miješa u komunikacijski kanal koji neko umjetničko djelo (slika, knjiga, predstava) ili društvena pojava uspostavlja između percipijenta (gledatelja, čitatelja) i stvaraoca umjetnine. Time kritičar postaje posrednik, *bastard*, *voajer* i *smetal*o u odnosu pošiljalatelja i primatelja, postaje tzv. smetnja u kanalu, koja odvlači pozornost primatelja nastojeći svoj stav, izloženo mišljenje učiniti mjerodavnim i, ponekad, normativnim. Izlagači eseja pokazali su da, unatoč lijepim pričama o utjecaju kazališnih kritičara na uspjeh ili neuspjeh kazališnih produkcija na pozornicama čitavog svijeta, stvari nisu jednostrane, odnosno da kazališni kritičari nigdje u svijetu nemaju takvu moć kakvu im pripisuju kolege u Hrvatskoj kada gledaju kroz ružičaste naočale sigurne udaljenosti.

REAKCIJE

Visoka znanstvena razina simpozija na kojem su se otvorile iznimno zanimljive teme o kazališnoj kritici i kazalištu ugodno je iznenadila i same sudionike simpozija, koji su Hrvatskom centru ITI-UNESCO poslali

brojne oduševljene dopise zahvale, kao i zanimljive prikaze hrvatskog kazališta. Većina prikaza hrvatskog kazališta, od završetka Foruma do danas, već je objavljena u novinama ili specijaliziranim časopisima za koje sudionici pišu.

Sudionici međunarodnog seminara za mlade kazališne kritičare koji su u dvije radne grupe vodili nakon svake predstave, postavljali su mnogo pitanja želeći shvatiti i tekstovni predložak predstave koji im je, zbog nerazumijevanja jezika, ostao nepoznat. Kazalište, unatoč jezičnoj prepriči, može mnogo toga reći a kvalitetu predstave moguće je procijeniti čak i kada ne razumijete jezik kojim glumci govore, bio je jedan od

S otvaranja Kritičarskog foruma, ožujak 2000.

zaključaka rasprave na seminaru. Sudionici tog dijela Foruma su, razlaganjem komponenata na koje kazališni kritičar treba obratiti pozornost u procjeni predstave i navođenjem vlastitih iskustava u pisanju o kazalištu, nerijetko došli do definicija koje o kazališnoj kritici i njenim tipovima donosi i teorijska literatura o pojavama vezanim za kazalište. Druženja nakon odgledanih predstava i popodnevne žive rasprave o njima u sklopu seminara potvrđuju nužnost takvog i sličnih međunarodnih skupova na temu kazališne kritike. Dvoje sudionika seminara za mlade kazališne kritičare iz Hrvatske (Denis Peričić i Lidija Zozoli), nakon tjedan dana bili su vrlo iscrpljeni jer su, osim vlastitih prikaza videne predstave i rasprave o njoj, trebali biti spremni

u svakom trenutku odgovoriti na mnoštvo pitanja koja su im postavljali kolege sa seminara. U takvom okruženju utješno djeluje i činjenica da se kritičari iz Meksika ili Rumunjske susreću s istim problemima u pisanju o kazalištu kao i oni iz Švedske ili Velike Britanije. Pitanje objektivnosti, dubine analize i iščitavanja kazališne predstave unutar neke od teorija i granica do kojih ide nametanje teorijskog iščitavanja scenom umjetničkom činu kao i pitanja na koja mora odgovoriti kritičar kako bi potpuno i adekvatno predstavio kazališnu predstavu koju je vidio bili su predmetom rasprave. Svatko od prisutnih rješavao je takva pitanja individualno, a tek sretniji su imali priliku na početku svog bavljenja kazališnom kritikom proći specijalizirani seminar (primjerice kritičari iz Kanade) ili natječaj kojim su se kvalificirali za praćenje kazališne umjetnosti.

KAKO SU NAS VIDJELI?

Dovesti četrdeset kazališnih kritičara iz cijelog svijeta zapravo je organizacijski pothvat s dugosežnim pozitivnim posljedicama, što se djelomično vidi i po tekstovima koji su u ured Hrvatskog centra ITI-UNESCO pristizali gotovo do polovice kolovoza - petnaestak novinskih izrezaka, uz neke članke koji su objavljeni u specijaliziranim kazališnim časopisima na najrazličitijim jezicima (od kineskog u Hong Kongu do španjolskog u Meksiku). Većinu autora zadivljuje činjenica da u Hrvatskoj postoji kazalište i to na visokoj profesionalnoj i organizacijskoj razini. Pozitivna prva informacija o hrvatskom kazalištu najbolji je put daljnje promocije u svijetu. Naravno, ono malo činjenica o povijesti i razvoju kazališne umjetnosti na ovim područjima, što su ih sudionici simpozija uspjeli skupiti u tjedan dana, a posebno se to odnosi na sudionike AICT-ova seminara, mlade kazališne kritičare iz cijelog svijeta, često je rezultiralo gledištima koja su svojevrsna mješavina pravog stanja stvari i vizure osobe koja dolazi iz drugog i drugačijeg kulturnog kruga. Zapravo je obraćanje pozornosti na takve, ne sasvim točne navode u tekstovima, neprocjenjivo iskustvo organizatorima za buduće forume kazališnih kritičara, jer upućuje na područja za koja se organizatori mogu temeljitije pripremiti, pružanjem veće količine informacija o

specifičnostima hrvatskog kazališta koje promatrača iz inozemstva mogu dovesti u nedoumicu.

Kao primjer drugačije percepcije stranog promatrača može poslužiti tekst Chloe Weltman, Engleskinje koja je pisala članak o hrvatskom kazalištu za "New York Times" (o tome je izvijestio i "Jutarnji list"). Weltmanova zapravo vrlo pozitivno predstavlja hrvatsko kazalište u cjelini, ali ima poneki problem sa zemljopisnim određivanjem položaja Hrvatske, kao i s definiranjem suvremenog hrvatskog kazališta u kontekstu manjka točnih informacija o događajima posljednjih deset godina. U tekstu su citirane riječi ministra kulture Antuna Vujića, koji je za trajanja simpozija izjavio *da postoje dvije vrste luđaka. Jedan vjeruje da je Napoleon, a drugi da može riješiti probleme kazališta u Hrvatskoj.* Autorica shvaća dvije bitne odrednice hrvatskog kazališta i kulture općenito: bogatstvo i raznolikost. Pozitivnije od toga organizatori Foruma nisu mogli niti očekivati. U tom kontekstu treba gledati i činjenicu da je, nakon dugo vremena u "New York Timesu" uopće objavljen članak o hrvatskom kazalištu, a druga dalekosežna pozitivna posljedica ovog članka jest snimanje reportaže o sisačkom Kazalištu Daska za CNN. Dopisnicu "New York Timesa", osim estetske procjene hrvatskog kazališta posebno zanimaju načini financiranja i unutarnja organizacija kazališnih kuća, a zadivile su je neke od organizacijskih pojedinosti, npr. činjenica da su sudionici simpozija akreditacije konferencije mogli koristiti i za javni gradski prijevoz.

Rudiger Schaper, kritičar "Süddeutsche Zeitunga", koji je na simpoziju pokušao u svom izlaganju definirati pojam novog kazališta u Berlinu i u Njemačkoj uopće, osvrćući se posebno na Ostermeierovu redateljsku poetiku, u tekstu objavljenom početkom travnja u "Tagesspiegelu" navodi kako je postavljanje Goetheova *Fausta* u HNK-u u Zagrebu u režiji Ivice Kunčevića, znak kulturne obnove jer su, prema podacima koji su mu bili dostupni i sudu koji stvara, razlozi neizvođenja *Fausta* za vrijeme nekadašnje Jugoslavije bili politički. Isto tako, Schaper zaboravlja spomenuti da je *Hrvatski Faust* Slobodana Šnajdera gostovao u istom tom HNK-u u kojem se pedeset godina nije izvodio Goethe, ali ne zaboravlja spomenuti kako je taj, Šnajderov *Faust* bio izvođen u Saveznoj Republici Njemačkoj i kako je nje-

gova pozadina ideološko-politička. Iz teatrografskih činjenica koje Schaper spominje i načina njihove upotrebe unutar članka, vidljivo je da smo za Nijemce bili i ostali na Balkanu te da je njihovo zanimanje za hrvatsku kulturu, a time i kazalište, isključivo političko. U Schaperovu članku ne sudi se o tome ima li Hrvatska dobro ili loše kazalište - što bi nam bilo u interesu, nego da li je hrvatska vanjska i unutarnja politika, a time i kulturna politika, dorasla uključivanju ovog dijela Balkana u Europu. Schaperov članak započinje riječima *Kultura kao most prema Europi, čuje se često. I to je mišljeno ozbiljno. To je pothvat, to je prilika a ne floskula. Kakav eskapizam: kazališna kritika 21. stoljeća! Na Balkanu!* ("Der Tagesspiegel", 06. 04. 2000.) Ipak, Schapfer odaje priznanje organizatorima na veličini skupa, sadržajima koji su ponudeni sudionicima, i - najvažnije - predstavama koje je imao priliku pogledati, Daski, Bobi Jelčiću i *Almi Mahler*.

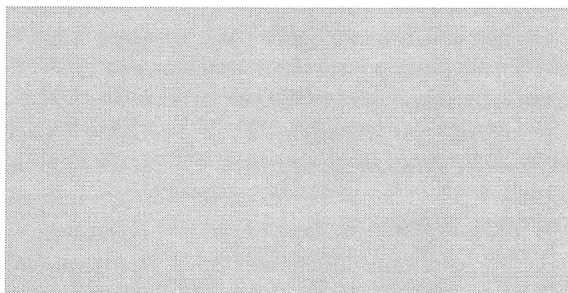
Reakcije cijenjenih gostiju iz svijeta koje je Sanja Nikčević pozvala da ukratko u svojim esejima i referatima izlože stanje u kazališnoj kritici u svojoj zemlji i time nas, iz druge ruke upoznaju, vrlo su individualne. No, pozitivna je njihova procjena toga da li je hrvatsko kazalište (Hrvatska u cjelini) imalo u skladu sa svjetskim tokovima i može li mu se dopustiti pripadnost europskom, a time i svjetskom kulturnom krugu. Iako na samom simpoziju nije bilo oštih procjenjivačkih tonova, i iako su reakcije ostalih sudionika simpozija iz Sjedinjenih Država, Hong Konga, Meksika i Kanade mnogo pozitivnije, čitajući pristigle članke, nije se moguće oteti dojmu da su gosti zapravo bili prilično iznenađeni nečim što mi u Hrvatskoj zapravo podrazumijevamo, a to je visoka organizacijska razina na kojoj, unatoč financijskim teškoćama i malim proračunima, (kada se sve svede na brojke) funkcionira hrvatsko kazalište.

POTICAJ ZA BUDUĆE AKCIJE

Napor Hrvatskog centra ITI-UNESCO, uložen u organizaciju ovog simpozija, svojim sveukupnim odjekom proširio je informacije o hrvatskom kazalištu. Svijest gostiju iz inozemstva da je Hrvatska sigurna zemlja u kojoj se mogu pogledati zanimljive kazališne predstave te da su strani kritičari, kazališni teoretičari,

baš kao i organizatori i producenti svjetskih festivala u njoj uvijek dobrodošli samo je poticaj za daljnje organiziranje ovakvih i sličnih akcija sa svrhom da se hrvatsko kazalište predstavi u inozemstvu. Međunarodni forum kazališnih kritičara *Kazališna kritika u novom tisućljeću* pokazao je kako je moguće vrlo reprezentativno i dostojno predstaviti hrvatsko kazalište i time je potvrdio svoj uspjeh. Otvaranje hrvatskog kazališta svijetu zahtijeva kvalitetu, samosvojnost i puno rada što, prema mišljenju sudionika Foruma, hrvatsko kazalište ima. Uspjeh Foruma temelji se i na činjenici da je četrdeset ljudi steklo pozitivnu sliku o hrvatskom kazalištu te da su tijekom tog skupa dogovorene brojne buduće suradnje.

Priredila i prevela: Lidija Zozoli

Izlet sudionika Foruma u Varaždin.